https://doi.org/10.37919/0201-419X.2022.96.8
УДК 811.161.2

НОВЕ СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЛІТЕР ЛАТИНИЦІ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

КОСМЕДА
Тетяна Анатоліївна,

доктор філологічних наук, професор, професор титулярний (Польща), професор кафедри романських мов і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса (Вінниця),
вул. Архипенка, 9, кв. 1, м. Львів-5, 29005,
E-mail: tkosmeda@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8912-2888

Tetyana
KOSMEDA,

Doctor of Philology, Professor, Titular Professor (Poland), Romance Languages and World Literature,
Vasyl' Stus Donetsk National University (Vinnytsia),
vul. Archipenka, 9, apt. 1, Lviv-5;
E-mail: tkosmeda@gmail.com

Наукова розвідка виконана в парадигмі теорії лінгвографії, прагмалінгвістики, дискурслінгвістики та креативної лінгвістики. Базовим методологійним положенням обрано вчення про взаємозв'язок між змістом і формою вираження мовних одиниць, насамперед графем. Розглянуто своєрідність смислового навантаження латинських літер (Z і V), актуалізованих путінською ідеологією, та процес вербалізації протидії цій ідеології. Виявлено конфлікт семантико-прагматичного навантаження літер відповідно до актуалізованих екстралінгвальних чинників. Їх використовують для моделювання графічної мовної гри, лінгвокреативних маніпуляцій.

***Ключові слова**: графема, екстралінгвістичні чинники, лінгвокреативні маніпуляції, мовна гра, амбівалентне семантико-прагматичне навантаження.*

Мінімальною значущою одиницею мови є, як відомо, морфема, однак думка може відображатися і в графічній оболонці, що відповідає одній звуко-букві, адже «букви – це не лише графічні знаки, а дещо більше, оскільки вони вже етимологічно містять певне прагматичне наповнення, що згодом актуалізує можливі рефлексії мовців, формує прагматичні смисли» [Космеда 2006: 293]. Олександр Потебня пропонує, наприклад,

таку інтерпретацію значення звуко-букв: «**а** – загальний вираз рівномірного, тихого, ясного почуття, спокійного спостереження, але разом з тим і подиву»; «**у** – прагнення суб'єкта віддалити від себе предмет, почуття протидії, страху тощо»; «**і** – вираження бажання, любові, прагнення наблизити до себе предмет, асимілювати його сприйняття» [Потебня 1989: 22–23].

Нагадаймо, що положення про взаємозв'язок між усною й писемною формами мови, зокрема змістом і формою його вираження, належать до методологійних постулатів мовознавства. Те, що думка (концепт) відображається й певним чином фіксується вже в графемах, нині доводять напрацювання в галузі лінгвокультурології, прагмалінгвістики, лінгвістики тексту, лінгвостилістики, креативної лінгвістики, а також наукові студії, присвячені проблемам лінгвографії (лінгвістичної графіки*)*, або графеміки (графічної лінгвістики). У межах цієї науки система питань, що стосується становлення й розвитку графіки, орфографії, пунктуації, змін у системах алфавіту, «азбучних воєн», систем і функцій графем, абревіатурного словотворення, творення номенів, власних назв за допомогою літер, графемної орнаменталіки, поліграфії й под. [Космеда 2020: 22–23]. Леонід Булаховський ще в сер. XX ст. актуалізував проблематику лінгвографії, зміст якої – «специфіка письмового виразу в його відношенні до можливого поліграфічного оформлення тексту. Ця специфіка (…) далеко не така обмежена, як може здаватися із самих умоглядних позицій, отже, і практичну користь від роботи над нею аж ніяк не слід недооцінювати» [Булаховський 1975: 90]. Однак, як видається, і сьогодні лінгвографія ще не знайшла належного розвитку в мовознавчій теорії, хоча функції графем розширюються, а «розвинені системи письма, на відміну від примітивних, виявляють свій зв'язок і залежність від характеру відповідних мов, що ними обслуговуються» [Булаховський 1975а: 242]. Однозначно можна стверджувати, що *лінгвографія* – це комплексна наука про письмо, яка має низку «білих» плям передусім методологійного характеру. Термін *лінгвографія*, чи *графічна лінгвістика*, називають «парасольковим», оскільки він охоплює суміжні наукові напрями, що мають спільний об'єкт дослідження [див.: Білецька 2013: 18]. Він, зрозуміло, походить від терміна *графема*. Поняття *графеми* в науковий обіг увів, як відомо, Іван Бодуен де Куртене (1912) з метою зорової фіксації образу фонеми. Однак цей термін розуміють у сучасному українському

мовознавстві неоднозначно. Розрізняємо широке й вузьке його трактування, порівн.: (1) одиниця графеміки, графічної системи (літери, звуко-букви, розділові знаки й под.), тобто мінімальна одиниця графічної системи певної мови (системи письма) (Анатолій Загнітко, Олена Селіванова); (2) співвідношення між звуком і буквою, тобто основна одиниця звуко-буквеного письма, синонім до терміна звуко-буква (Тетяна Космеда, Ірина Фаріон). Можна навести чимало прикладів, коли простежуємо моделювання прагматики літер. Скажімо, до них виявляють почуття лінгвопатріотизму. Українці найбільше пишаються літерою ***Ї***, оскільки саме цією літерою українська абетка відрізняється від інших алфавітів світу. Згадаймо й «репресовану» «русскім міром» (вияв лінгвонаціоналізму) літеру ***Ґ***: її ліквідація мотивована намаганням максимально зблизити український алфавіт з російським.

Мета цієї наукової розвідки – продемонструвати лінгвокреативні маніпуляції, що здійснюються внаслідок актуалізації семантико-прагматичного навантаження літер латинського алфавіту, актуалізованих в часо-просторі російсько-української війни. Це перші спостереження над мовою війни. Вони потрібні для подальшого осмислення мовної ситуації, вербалізації буття.

Новизна цієї наукової розвідки в тому, що в ній вперше схарактеризовано різні ідеологічні потенції мовців, спроєктовані на деякі літери латинського алфавіту щодо «приписування» їм певного семантико-прагматичного навантаження відповідно до актуалізації екстралінгвальних чинників. Зазначене мотивовано суперечністю ідеологій путінської Росії і демократичної України.

Дослідницький матеріал становить цільова вибірка фрагментів тексту / дискурсу із сучасного інтернет-простору в період з лютого до кінця квітня 2022 року (початок російсько-української війни).

У науковій розвідці використано такі *дослідницькі методи*, як *концептуально-аналітичний*, за допомогою якого здійснено кваліфікацію та методологійну оцінку теоретичних положень лінгвографії; *метод історико-культурного аналізу* дав змогу ретроспективно виокремити внутрішню форму деяких літер латиниці; *аксіологічний метод* сприяв розумінню ціннісних орієнтацій авторів досліджуваних текстів та дискурсивних фрагментів, а також з'ясуванню специфіки вираження категорій

емотивності й оцінності в різних типах дискурсу; для реконструкції авторської інтенції, авторських рефлексій щодо аналізу зібраного матеріалу залучено *описовий метод*; послідовно використано *концептуально-інтерпретаційний, дискурсивний* та *комунікативно-прагматичний* методи аналізу, що дали змогу співвіднести текстові / дискурсивні явища з низкою екстралінгвальних чинників.

24 лютого 2022 року почалася російсько-українська війна, хоч Путін і номінував її, як «спеціальну військову операцію», запропонувавши цей квазітермін для створення свого чергового ідеологічного міфу, фейку. Війна триває і в інформаційному просторі, що стосується й маніпуляції певними графічними знаками. Ідеться про «окупацію» літер латинського алфавіту, адже «крім традиційних функцій, які виконують графеми в мові, можна виділити і їх нові функції, пов'язані з тим, що назва літери може не лише лексикалізуватися й семантизуватися, тобто набути статусу самостійної лексеми, отримати значення чи здатність виражати певний смисл, але й функціюючи в дискурсивному просторі, мовленні, зафіксувати певні конотації, зреалізувати здатність виконувати систему прагматичних функцій (виражати емоції, почуття, експресію та ін.)» [Космеда & Соболь 2018: 65].

Російські військові мають у своїй техніці розпізнавальні знаки не слов'янської азбуки, а латинської, насамперед це *Z, V, O, X, A*. Цьому є офіційне пояснення: для свого маркування російська армія обрала латинські літери, що позначають, звідки й куди прямує техніка: літера *Z* – 'східні сили РФ', *Z, обрамлене квадратом,* – 'сили РФ з Криму', V – 'морська піхота', O – 'сили з Білорусі', X – 'чеченські солдати, так звана кадирівська армія', A – 'сили спецпризначення (СОБР, АЛЬФА, ССО)' [див.: *Маркування військової техніки ЗС РФ,* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki]. Первинно літери використано як номенклатурні знаки, порівн.: рос. «*Депутат Госдумы, экс-вице-премьер Забайкальского края, генерал-лейтенант запаса Андрей Гурулёв уточнил, что* ***изначально эти буквы нанесли на военную технику, чтобы можно было быстро отличить свою от противника****. – Потому что техника у нас почти одна и та же, очень похожа. А так как эти буквы нанесли,* ***они и стали символом нашей армии, наших военных, которые сейчас выполняют эту важнейшую задачу по демилитари-***

зации и денацификации Украины, да и всё» (жирний шрифт тут і далі автор. – Т. К.) [*Акция #СвоихНеБросаем*].

Однак графічні символи, зокрема й літери, як зауважувалося, мають здатність переосмислюватися, набувати відповідного семантико-прагматичного навантаження, конотацій, що й відбувається сьогодні не тільки в українському, але й у світовому мовному просторі.

Якщо V має традиційну асоціативну конотацію, пов'язану з лексемою *Victory*, що в перекладі означає 'перемога', то Z має набагато більше асоціацій, що породжують відповідні конотації.

Зет (зета) – це, як відомо, назва останньої літери (z) латинського алфавіту. Як остання буква алфавіту вона співвідноситься з грецькою літерою «омега». «Альфа» й «омега» – поєднання першої та останньої букв класичного грецького алфавіту, що символізують (1) *Бога в Книзі Об'явлення Іоанна Богослова*, (2) *Бога як початку й кінця всього сущого*. «Використання першої та останньої літер алфавіту, як і їх еквівалентів "перший і останній", "початок і кінець", для позначення чогось абсолютного або цілого сягає давньої традиції. У грецькій філософії ця формула передавала вічність найвищого початку. «*Афінянин у Законах Платона свідчить: "Бог, згідно з давнім сказанням, тримає початок, кінець і середину всього сущого"*» [*Я є альфа і омега…*]. Простежуємо первинну позитивну асоціативну конотацію цієї літери.

Однак остання літера алфавіту в давнину мала й інше значення. Вона окреслювалася у вигляді хрестика: хрестики були символами, що з'являлися на могилах задовго до Ісуса Христа, і означали вони 'завершення земного шляху', що збережено до сьогодні. У цьому разі *Z* має значення 'смерть та єднання з Отцем небесним'. Деякі інтерпретатори рашистського символу *Z* й уважають, що саме тому такий символ обрав Путін для своєї "спецоперації", однак указується й на те, що, можливо, Путін «*просто великий любитель фільмів про Зорро або любить "П'ятий елемент", де представника зла на Землі звати Зорг. Утім, символ Z з'являється у кліпі 1988 "Bitte bitte"*» [*Любов Гітлера до скандинавських рун…*]. Простежуємо негативну конотацію.

Однак у теорії езотерики *Z* інтерпретують як *дзеркальну руну Соулу*. У прямому значенні ця руна означає 'сонце', а в перевернутому положенні – 'неправильна мета',

‘погано продумані дії’, ‘хибний (фальшивий) успіх’, ‘утрата мотивів’, ‘легковірність’, ‘руйнація’, ‘помста’, ‘правосуддя’, ‘егоїзм’, ‘гнів бога’ [Там само]. Інколи рашисти саме так зображають цей знак, що й відповідає їхній руйнівній ідеології.

Вторгнення Росії в Україну відбувалося під гаслом «Спасение русского мира», тому використання латинської, а не кириличної літери виглядає як певний алогізм – *відсутність русского міра.* Є свідчення, що «вибір (…) зробив піар-блок міністерства оборони росії[2] на чолі із сергієм шойгу. Доробили його вже дизайнери пропагандистського телеканалу RT з головним редактором маргаритою сімоньян. Результат їхнього сумісного витвору був продемонстрований і затверджений путіним. Зі слів джерела, путіну він дуже сподобався. Ця інформація підтверджує схильність кремля до нацистської ідеології» [*Z – нацистський символ самознищення Росії*]. *Z* стало «путінською свастикою», яку він перейняв від німецьких фашистів, де символ *Z* був логотипом 4-ї Поліцейської Панцергренадерської дивізії СС: військового з’єднання у складі військ Ваффен-СС, що існувало з 1939 по 1945 рік. Є припущення, що «***путін і шойгу обрали цей символ усвідомлено, тому що планували знищити Україну і українців. Під символом “Z”*** *вони рівняють із землею Харків, Маріуполь, Чернігів, влаштовуючи геноцид українського народу. (...) Обравши для себе символи та ідеологію гітлерівської Німеччини, росія і російська армія стала спадкоємцем Третього рейху у 21-му столітті»* [Там само].

Z, як відомо, частина свастики Гітлера, по суті, її половинка, що й указує на прихильність Путіна до фашизму. Загальновідома зацікавленість Гітлера езотерикою, зокрема особлива його любов до скандинавських рун. Нагадаймо, що руни – це знаки найдавнішого німецького алфавіту, що висікалися на камінні, металі та кістках і набули поширення переважно в Північній Європі. Кожна руна мала ім’я та магічне значення (внутрішня форма). Їх накреслення та склад змінювалися. Руни мали магічне значення в тевтонській астрології. Рейхсфюрер СС Генріх Гіммлер виявляв особливий інтерес до «арійської спадщини», тому він заснував Інститут рунічного письма з метою окультно-ідеологічного забезпечення держав-

[2] Власні назви, що номінують Росію та її очільників, пов’язаних з російсько-українською війною, в українських ЗМІ пишуть з маленької літери. Цей прийом навмисної графічної девіації породжує *прагматику зневаги*.

ного апарату нацистської Німеччини. До 1939 року всі члени апарату СС вивчали значення рун під час загальної ідеологічної підготовки[3]. В основі знака СС – руна «Соулу». Назва цієї руни прагерманською мовою означає ‘Сонце’. Визначено такі езотеричні значення цієї руни: ‘успіх’, ‘досягнута мета’, ‘честь’, ‘сила життя’, ‘здоров’я’, ‘контакт з надсвідомістю та підсвідомістю’, ‘цілісність’, ‘влада’, ‘міць’, ‘сила, ‘меч вогню’, ‘очищення через вогонь’. «*”Очищення через вогонь” (“усеспалення”) – це те, чим керувалися фашистські нацисти, маючи на своєму рукаві зображення двох таких рун. У деяких неонацистських та неоязичницьких рухах ця руна називається Зіг від німецького ‘перемога’*» [*Любов Гітлера до скандинавських рун…*]. Символ свастики – хрест із загнутими під прямим кутом кінцями за годинниковою стрілкою[4]. Цей символ належить до полісемантичних: у стародавніх народів він був символом *руху, життя, добробуту*, *пов’язувався з процвітанням, родючістю*, розглядався як *оберег від злих духів*. Одночасно міг бути й *символом світла, вогню, блискавки* чи *небесних тіл*. Однак у функції свастики цей знак був оголошений символом «арійської раси», нацистської Німеччини[5], символом зла. Простежуємо переосмислення знака – від позитивної конотації до різко негативної.

Російські пропагандисти, зокрема видання рос. «Ведомости», що підтримує адміністрацію Путіна, уважають, що *V*

[3] *Примітка.* До 1945 року в СС активно використовувалися 14 рун, проте вже 1940 року обов’язкове вивчення рун скасували, що надало їм ще більше таємничості. Окультист Гвідо фон Ліст опублікував працю про таємницю рун (1908), навівши в ній 18 «рун Арманен», заснованих на молодшому футарці – алфавіті стародавніх вікінгів. Розробляючи макет нового нацистського знака (1933), гауптштурмфюрер СС Вальтер Хек об’єднав дві руни «Соулу», і ця виразна блискавична форма справила враження на Гіммлера, який обрав «здвоєну блискавку» емблемою СС.

[4] Слово «свастика» індійського походження, проте сам символ стародавній і вперше зустрічається не в Індії. Свастика є одним з найдавніших і найпоширеніших графічних символів: вона наявна в різних культурах Євразії, Африки та доколумбової Америки. У багатьох народів світу вона зображена на предметах повсякденного побуту, одязі, монетах, вазах, зброї, прапорах і гербах, під час оформлення церков і будинків. Цей символ зустрічається з VIII тис. до н. е., імовірно, викристалізувавшись із ромбо-меандрового орнаменту, що вперше з’явився в пізньому палеоліті.

[5] У нацистській Німеччині Гітлер називав цей символ «хакенкройц», буквально – ‘гаковий хрест’, іноді «мотикоподібний хрест». Свастика стала в нацизмі головною спадщиною аріософії. У розумінні Гітлера свастика символізувала *боротьбу за торжество арійської раси*.

і *Z* – спеціальні символи, які «*повинні піднімати патріотизм, як і георгіївська стрічка, та вказувати на “силу та гідну справу російських бійців”*» [*Акция #СвоихНеБросаем…*]. Існує версія, що воєнна символіка рашистів *V* і *Z* пояснюється ненавистю путіна до **В**олодимира (*V*) **З**еленського (*Z*) [Там само], якого Путін намагався ліквідувати на початку російсько-української війни, щоб здійснити державний переворот (його план А). У Міноборони Росії в instagram опубліковано своє пояснення: латинська буква *Z* на російській військовій техніці означає рос. «За победу» (укр. «За перемогу») і «Задача будет выполнена» (укр. «Завдання буде виконано») [Там само].

У рашистському мовному просторі *Z* інтерпретують як символ перемоги і починають уводити цю літеру у власні назви, розміщуючи її поряд з літерами кирилиці: такий прийом мовної гри номіновано *графогібридизацією*. Наприклад: рос. ***З**абайкалье* – тепер ***Z**абайкалье*, порівн. контекст: «*Забайкалье не осталось в стороне – краевые власти заявили, что теперь название региона будет писаться в официальных материалах как “**Z**абайкалье”*» [Там само]; рос. *Ку**з**басс* – тепер *Ку**Z**басс*, порівн. контекст: рос. «*Затем губернатор Кемеровской области Сергей Цивилёв в своём telegram-канале заявил, что со 2 марта название региона в информационных материалах правительства области будет называться КуZбассом*» [Там само].

Возвеличують і літеру *V*, порівн. контекст: рос. «*В Чите 6 марта прошёл автопробег в поддержку президента Владимира Путина и российских военнослужащих, принимающих участие в военных действиях на Украине. В тот же день сотрудники Росгвардии выстроили автомобили в виде* ***буквы V*** *на Мемориале боевой и трудовой славы забайкальцев*» [Там само]. Пропаганда країни-агресорки стала активно націоналізувати латинські літери *Z* і *V*: у Росії їх почали писати на цивільних авто і навіть на дорожніх знаках.

Маркування техніки латинськими літерами спочатку було суто військово-штабним рішенням, про це свідчить той факт, що лише за тиждень після початку війни кремлівські пропагандисти вирішили взяти собі на озброєння символи *Z* і *V*. Саме тоді було придумане досить неправдоподібне пояснення, що начебто *Z* – означає “**Z**а перемогу”, V – означає “сила **V** пра**V**ді”. Кремлівські стратеги надають буквам *Z* і *V* «глибинного» значення як символів (1) ‘єднання та згуртування ро-

сійського народу в підтримці Збройних сил РФ’, (2) ‘правильності рішень президента Путіна’, порівн.: «*Знайшлось навіть обґрунтування, чому для маркування були використані саме латинські символи – мовляв, у зв’язку з тим, що* ***вони мають бути зрозумілі як російським громадянам, так й іноземцям***» [*Частина 1. Історія появи літер Z і V*]. Російський гімнаст Іван Куляк, який програв українцю Іллі Ковтуну під час виступу на Кубку світу зі спортивної гімнастики в Досі, причепив на груди букву *Z*, «*знаючи, що в РФ буква Z є символом підтримки вторгнення в Україну*» [*Російський гімнаст причепив на груди букву Z...*].

В агресивному російському мовному просторі простежуємо переосмислення латинської літери *V* («ве») в аспекті трактування її як кириличної літери V («іжиця»). *Іжиця* – назва останньої букви кириличного алфавіту. Загальновідомо, що учням було важко зрозуміти й засвоїти правила написання й читання цієї букви, і за незнання вони отримували покарання [Див.: Ужченко 1988: 115]. Фразеологічну одиницю *прописати іжицю* тлумачать як ‘побити, висікти, суворо покарати’ [Там само]. Але *іжиця* «ввійшла» до складу усталених виразів ще й з інших, суто екстралінгвальних причин. Сліди від ударів різки часто нагадували каліграфічно прописану *іжицю*. Тому й з’явився фразеологізм *прописати іжицю.* Згодом стало популярним уживати й вираз *вичитувати іжицю* [Там само]. Михайло Номис зафіксував і таку яскраво марковану вульгарну паремійну одиницю, як *Іжиця – дубець до с...и близицця* [Див.: Номис 1993: 286]. У цьому разі репрезентовано думку, що фізичне покарання неминуче для тих, хто не бажає докладати зусиль до навчання. У мовленні ці фразеологізми використовують під час моделювання комунікативного жанру *погрози*.

Щоб яскравіше продемонструвати суть рос. «русского міра», росіяни інтерпретують знаки *Z* і *V* як літери кирилиці, порівн.: «*Повідомляється, що техніка, яка “звільняє” Донбас, позначається буквою* ***“Z”*** *(“земля”)*[6]*. На росії це пояснюють тим, що “Донбас – це руська земля”. А ось та техніка, що має букву “V” (“іжиця”), їде на Київ. У перекладі з кирилиці дати “іжицю” означає ‘випороти’. Кацапи відмічають, що саме з такою*

[6] Про літеру «земля» відомо, що вона має З-подібну форму. У кирилиці посідає дев’яту позицію і має числове значення «7». Кирилична форма походить від грецької букви Z («дзета»). Сьогодні вона еквівалентна до літери З.

метою рф іде на Київ. Користувачі мережі з різних країн світу були обурені такою нахабною заявою росіян. Більше того, вони відмітили, що на росії переписали цю "легенду" під себе» [*На росТБ розповіли про значення…*]. Росіяни актуалізували значення іжиці тепер як 'розгром українців', 'абсолютне побиття', 'абсолютне знищення'.

Отже, «іжиця» і «земля» – це літери кирилиці, що, як і літери латиниці *V* і *Z*, «постраждали» в російсько-українській війні, оскільки стали носіями прагматики негативу й застосовуються для вербалізації російської агресії.

Репрезентанти антиросійської агресії по-своєму інтерпретують «окуповані» літери латиниці, починаючи їх: а) *зневажати* чи *ненавидіти*, використовуючи навіть для «мітки» радянських воїнів, що поховані на кладовищах Європи, порівн.: *«У селі Моцка в Румунії стався акт вандалізму на кладовищі радянських солдат часів Другої світової війни. На надмогильних пам'ятниках з'явились зображення літери Z»* [*У Румунії на радянських пам'ятниках…*]; б) *ігнорувати* та *замінювати* на інші літери. Наприклад, український рок-гурт з назвою «Бе**z** обмежень» не захотів мати нічого спільного із символікою ворога, тому змінив у своїй назві англійську *Z* на українську *З* (тепер це «Бе**з** обмежень»). Так само зробила й інша українська рок-група: свою назву «Mo**z**gi» вона замінила на «Mo**з**gi». «*"Було красиво, але стало ще краще! Причина всім зрозуміла.* ***Ми не хочемо будь-яким чином асоціюватися з тими, хто знищує нашу Державу та наших людей****", – прокоментували артисти. У коментарях фанати подякували кумирам за тверду позицію, зазначивши, що* ***сьогодні навіть така дрібниця, як літера, здатна продемонструвати свідомість українського народу****. Ірина Горова від імені всієї команди продюсерського центру також заявила, що* ***їхня компанія не може використовувати у своїй назві букву, яка через руйнівні та вбивчі дії армії РФ сьогодні прирівнюється до головного символу нацистів – свастик****и. "Ми засуджуємо нелюдські злочини, котрі Росія вчиняє стосовно українського народу. Ми солідарні з українською армією, воїнами й всіма жертвами цієї кривавої війни з боку РФ. Тому* ***ми прибираємо зі свого логотипу літеру Z – символ ворога та зла****…",* – написала Горова» [*БЕZ ОБМЕЖЕНЬ і MOZGI…*]; в) *насміхатися*, оскільки з'являється гумор, заснований на маніпуляціях «окупованими» літерами, зокрема після того, як українська армія знищила славнозвісний

корабель «Москва», що був гордістю рашистської армії, було змодельовано такий текст: «*Як правильно писати – **Z**атонув чи **V**топився?»* [*Тернопільське життя*…]; г) *забороняти*, схвалюючи відповідні законопроєкти, порівн.: Верховна Рада України 1 квітня 2022 року ухвалила законопроєкт № 7214, що забороняє «*використання символіки військового вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну […], зокрема,* ***латинські літери “Z” і “V”, які використовують як символи вторгнення в Україну***» [*Комітет з питань гуманітарної…*]; *«Швейцарська страхова компанія Zurich Insurance заявила про* ***відмову від свого традиційного логотипу з латинською літерою Z****»* [*Швейцарська компанія…*]. У двох регіонах Німеччини запровадили юридичну відповідальність за використання символу *Z*. Німецькі федеральні землі Нижня Саксонія та Баварія *оголосили про юридичні санкції за використання знака Z* у громадських місцях. Про це пише газета «Європейська правда» [*У двох регіонах Німеччини…*]; «*Кожен, хто за допомогою знака Z публічно висловлює схвалення агресивної війни президента Росії Путіна проти України, має очікувати у Нижній Саксонії на кримінальне переслідування», – таку заяву зробив у п’ятницю, 25 березня, нижньосаксонський міністр внутрішніх справ Борис Пісторіус*» [*Війна і Крим…*]. Осторонь не залишилася й Литва, яка також засудила російську агресію і знак Z як символ агресії: парламент цієї країни прийняв відповідний законопроєкт, порівн.: «*У Литві запропонували* ***прирівняти георгіївську стрічку та знак Z до нацистської символіки***» [*У Литві запропонували…*].

В українському мовному просторі простежуємо з’яву неологізмів, у структурі яких літера *Z*: ***Z-армія***, тобто ‘армія рф’ («*Війна і Крим: влада славить «Z-армію» та штрафує за антивоєнні акції»* [*Війна і Крим…*]); ***Z-техніка*** тобто ‘техніка армії рф’ (*«Російські окупанти, які вторглися в Україну 24 лютого, пересідають на цивільні автомобілі, бо у них закінчилася Z-техніка»* [*Окупанти крадуть…*]), або з іншим написанням – ***Z техника*** («*Знищено Z технику в Херсонському аеропорту»* [*Уничтоженная Z техника…*]); ***Z-рашизм***, тобто ‘російський фашизм’ («*Передбачення багатьох тверезо мислячих учених і політиків збулися: сталінський большевизм-фашизм трансформувався у відвертий путінський фашизм, в агресивний російський Z-рашизм*» [*Рашизм – ракова пухлина…*]; ***Z-ідеологія***, тобто ‘ідеологія путінського фашизму’ (*«Росіяни окуповують*

не лише чужі землі, а й чужі літери. Латинська літера «Z» через окупантів дістала слави "нової свастики". Чому саме ця літера і що таке ***Z-ідеологія*** [Там само]. З'явилася нова графічна форма і в лексемі ***Z****ольдатен*, хоч раніше був поширений варіант ***S****ольдатен*, порівн. контекст: «*Організовані колони "переможних" руSSo Zольдатен покинули ЧАЕС та місто-супутник Славутич…*» [*Рашисти покинули ЧАЕС…*], а також *ру****ZZ****кій мір – «Скільки б не годувала РФ свою аудиторію байками про "непереможну армію" та захист «руZZкава міра», але ця фейкова імперія зла вже розсипається.* Імперія зла та "руZZкій мір" *розсипаються…*» [*Імперія зла та «руZZкій мір»…*]. Літера *Z* слугує і для позначення внутрішніх ворогів – зрадників України, що зафіксовано у відповідних лексемах – *держ****Z****радники*, (*«Платформа "Реєстр держZрадників" була розроблена Громадським рухом ЧЕСНО»* [*ДержZрадники*]). Простежуємо (а) ненормативне вживання великої літери (капіталізація), що розглядаємо як усвідомлене порушення орфографічної норми, та (б) графогібридизацію.

У поетичному тексті українських митців літера *Z* символізує загарбників, окупантів і поєднується із цифрою 200, що значить 'двохсотий', тобто 'вбитий', порівн.: «*сусід прийшов пограти в хрестики-нулики / 1****Z*** */ вбито / 2****Z*** */ вбито / 3****Z*** */ вбито / . / . / . / 200****Z*** */ розх...но / і так буде на кожному полі / білому аркуші в клітинку міській площі / бо так буде з кожним загарбником вбивцею / українськості / запам'ятайте формулу / вони нулики / які не заслужили і на хрестики / лише на вогонь / лише на заряджений нашою відплатою свинець / вони зеро / для яких і стояка шкода / тому рускій воєний корабль вже не йде на... / він йде до прямого пекла / "гра"*» (Юлія Вротна, вірш без назви). Або: «*Орда хижацька, / хай їй грець, / і шляхом пре і навпростець, / ждучи на квіти і ралець. / А з хати кожної свинець / й "бандер-смузі" пломінець. / Хоч* ***V****, хоч* ***Z*** *– то кожен* ***мрець*** *– / хтось погорілий нанівець*» (Олександр Магурін, *Бліцкріг*).

В українському мовному просторі літеру *Z* називають «страшною», «дурною», наголошують, що «буква **Z** сидить у печінках», що її рашисти «вкрали із чужого алфавіту» (записано з мовлення дикторів українського телебачення); росіян називають ***Z****ombi;* ***Z****атримані в розвитку;* пророкують, що їм буде *кіне****Z****ь*, актуалізуючи графічну мовну гру. Отже, *Z* украплюється в структуру українських слів, реалізуючи графогібридиза-

цію та капіталізацію, займаючи різні позиції в словах і символізуючи зло, агресію, внутрішнього і зовнішнього ворога.

Іде війна не лише на полі бою, але й на полі мови – війна символів та ідей, війна фейків, що має своєрідну вербалізацію. Навіть літери стають об'єктами рашистської ідеології, мовної агресії, але в українському дискурсі вербалізується протидія цьому. Спочатку деякі літери латиниці було використано як номенклатурні знаки на позначення російської техніки, російських військ, але згодом відповідні літерні знаки латиниці набувають у російському дискурсивному просторі агресивної символіки, відповідно семантизуються й забарвлюються певним агресивним прагматичним ореолом, зокрема в Росії знаки Z і V використовуються як символ підтримки дій Путіна, його агресивної політики, власне російсько-української війни.

Простежуємо ставлення до літер як до магічної сили, що має відображення і в давніх алфавітах, зокрема в рунічному письмі (рунах), у яких «прочитується» відповідна внутрішня форма з позитивними асоціаціями, що згодом набуває смислів, пов'язаних з негативною конотацією.

Літери латиниці росіяни намагаються «прочитати» як літери російської кирилиці, так пропагуючи «русскій мір», і в цьому разі також відповідно їх семантизують, надаючи специфічної агресивної конотації.

У ході російсько-української війни простежуємо протидію добра і зла: літери *V* і *Z* «вступають» у цю боротьбу, стаючи відповідними символами зла, російський дискурс демонструє агресивне семантико-прагматичне навантаження цих латинських літер, спираючись на фашистську символіку.

В українському дискурсивному просторі ті самі літери переосмислюються, їх семантика і прагматика оновлюється, моделюються інші смисли: актуалізується протидія злу. Простежуємо певний конфлікт семантико-прагматичного навантаження літерних знаків, фіксацію їх амбівалентності.

Крім того, їх використовують для актуалізації *графічної мовної гри*, що пов'язана з такими графічними явищами, як (1) *капіталізація* літер на початку, усередині чи в кінці слова для репрезентації їх актуалізованої символіки й з'яви відповідних конотацій, (2) *графогібридизація* – змішування латинських і кириличних буквених символів чи заміна літер кирилиці й латиниці, (3) *усвідомлені графічні девіації* – порушення правил написання великих і малих літер.

Актуалізовані літерні позначення стають ключовими словами публіцистичних та поетичних текстів, створюючи оригінальні художні образи, насичені експресією, емоціями та вираженою негативною енергетикою.

У сучасному слововживанні йде пошук орфографічної норми написання новотворів з літерою *Z* у структурі.

Наголосімо також, що і в Україні, і в деяких європейських країнах триває прийняття законів з метою ототожнення *Z* з нацистською і комуністичною символікою.

Отже, система звуко-букв, літер алфавіту як основи сучасної писемності, базових одиниць лінгвографії та об'єктів лінгвокреативності потребує нового погляду у фокусі сучасної поліфункційної прагматично орієнтованої лінгвістичної парадигми. Літери стають будівельним матеріалом для породження нових смислів і нових слів. У російському дискурсі вони яскраво репрезентують «мову ненависті».

Білецька О. Становлення графічної лінгвістики як комплексної науки: аналітичний огляд. *Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту*. Сер. «Лінгвістика» Вип. XIX. Херсон. 2013. С. 18–28.

Булаховський Л.А. Лінгвографія. *Вибрані праці*: у 5 т. Т. 1. *Загальне мовознавство*. Київ: Наук. думка. 1975. С. 90.

Булаховський Л.А. Соціальні моменти розвитку графіки. *Вибрані праці*: у 5 т. Т. 1. *Загальне мовознавство.* Київ: Наук. думка. 1975а. С. 242.

Космеда Т. «Дух» літери, або буква – першоелемент лінгвокультури. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня "Рута"», 2020.

Космеда Т. Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри. Львів: ПАІС. 2006.

Космеда Т., *Соболь Л.* Сучасна українська лінгвографія: термінологічне поле. *Studia Ukrainica Posnaniensia.* 2018. № 6. С. 61–71.

Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Київ: Либідь, 1993.

Потебня А. Мысль и язык. *Слово и миф.* Москва: Правда, 1989.

Ужченко В. Народження і життя фразеологізму. Київ: Рад. шк., 1988.

Джерела

Акция #СвоихНеБросаем. Объясняем, почему Z и кто к ней присоединился?, URL: https://www.chita.ru/text/gorod/2022/03/10/71229752/ (19.03.2022).

БЕZ ОБМЕЖЕНЬ і MOZGI прибрали з логотипу символ ворога – букву «Z, URL: https://news.obozrevatel.com/ukr/show/people/bez-obmezhen-i-mozgi-pribrali-z-logotipu-simvol-voroga-bukvu-z.htm (19.03.2022).

Війна і Крим: влада славить «Z-армію» та штрафує за антивоєнні акції, URL: https://www.slovoidilo.ua/2022/03/23/novyna/svit/lytvi-zaproponuvaly-pryrivnyaty-heorhiyivsku-strichku-ta-znak-z-nacystskoyi-symvoliky (27.03.2022).

ДержZрадники, URL: https://www.chesno.org/traitors/ (19.03.2022).

Імперія зла та «руZZкій мір» розсипаються: СБУ показала, як роспропаганда втратила темп, URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3426384-armia-rf-ta-ii-propagandisti-vtratili-temp-i-rozgubilisa-sbu.html (21.03.2022).

Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики рекомендує Верховній Раді прийняти законопроект, яким Російська Федерація визнається державою-терористом, її режим нацистським і тоталітарним, забороняється пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму Інформаційне управління. Опубліковано 01 квітня 2022. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/221152.htmlhttps://www.istpravda.com.ua/short/2022/03/25/161112/ (01.04.2022).

Любов Гітлера до скандинавських рун: чому Путін обрав Z як символ, URL: https://www.volynnews.com/news/all/liubov-hitlera-do-skandynavskykh-run-chomu-putin-obrav-Z-iak-symvol/ (19.03.2022).

Маркування військової техніки ЗС РФ, URL: https://uk.wikipedia.org/wiki (30.03.2022).

На росТБ розповіли про значення окупантських символів і жорстко осоромилися, URL: https://www.5.ua/dv/life/272578 (19.03.2022).

Окупанти крадуть цивільні авто, у них закінчилася техніка, URL: https://ua.krymr.com/a/voyna-i-krym-aktsii-za-z-armiu-i-shtrafy-za-antyvoienni-aktsii/31755469.html) (28.03.2022).

Рашизм – ракова пухлина для людства. Число «Z», URL: https://universum.lviv.ua/data/magarticles/files/3072.pdf (19.03.2022).

Рашисти покинули ЧАЕС і Славутич, – Енергоатом, URL: https://novynarnia.com/2022/03/31/rashysty-pokynuly-chaes-i-slavutych-energoatom (19.03.2022).

Російський гімнаст причепив на груди букву Z на міжнародному турнірі, URL: https://sport.ua/uk/news/576266-rossiyskiy-gimnast-pritsepil-na-grud-bukvu-z-na-mezhdunarodnom-turnirehttps://sport.ua/uk/news/576266-rossiyskiy-gimnast-pritsepil-na-grud-bukvu-z-na-mezhdunarodnom-turnire (19.03.2022).

Тернопільське життя, URL: https://www.facebook.com/ternopollife/ (28.03.2022).

У Румунії на радянських пам'ятниках намалювали літери Z. Росіяни чомусь образились, URL: https://www.istpravda.com.ua/short/2022/03/25/161112/ (19.03.2022).

У двох регіонах Німеччини запровадили юридичну відповідальність на використання символу Z, URL: https://df.news/2022/03/26/u-dvokh-rehionakh-nimechchyny-zaprovadyly-iurydychnu-vidpovidalnist-na-vykorystannia-symvolu-z/ (19.03.2022).

У Литві запропонували прирівняти георгіївську стрічку та знак Z до нацистської символіки, URL: https://www.slovoidilo.ua/2022/03/23/novyna/svit/lytvi-zaproponuvaly-pryrivnyaty-heorhiyivsku-strichku-ta-znak-z-nacystskoyi-symvoliky (27.03.2022).

Уничтоженная Z техника в Херсонском аэропорту, URL: https://www.youtube.com/watch?v=zYt9CgiGttA (19.03.2022).

Частина 1. Історія появи літер Z і V, URL: https://cpd.gov.ua/warning/ 80-z-i-v/ (19.03.2022).

Швейцарська компанія відмовилася від логотипу з буквою Z, URL: https://newsua.one/news-world/63610.html (28.03.2022).

Я є альфа і омега. Я есмь альфа та омега. Світ. Афанасій Олександрійський, URL: https://www.google.com/ ya-esm-alfa-i-omega-ya-em-alfa-i-omega-svt-afanasii-aleksandriiskii%2F&usg=AOvVaw2y9BRPQgj5SJ5sPPPhKLJt (20.03.2022).

Z – нацистський символ самознищення Росії, URL: https://armyinform.com.ua/2022/03/17/z-naczystskyj-symvol-samoznyshhennya-rosiyi/ (18.03.2022).

REFERENCES

Biletska, O. (2013). Formation of graphic linguistics as a complex science: an analytical review. *Scientific Bulletin of Kherson State University*. Series "Linguistics", Issue XIX. Kherson, 18–28 (in Ukr.).

Bulakhovskyi, L.A. (1975). Linguography. *Selected works*: in 5 vols. Vol. 1. *General Linguistics*. Kyiv: Naukova dumka, 90 (in Ukr.).

Bulakhovskyi, L.A. (1975a). Social moments of graphics development. *Selected works*: in 5 vols. Vol. 1. *General Linguistics*. Kyiv: Naukova dumka, 242 (in Ukr.).

Kosmeda, T. (2020). *«Spirit» of the letter, or letter – the first element of linguistic culture*. Kamyanets-Podilsky: LLC «Drukarnia "Ruta"» (in Ukr.).

Kosmeda, T. (2006). *Ivan Franko's communicative competence: intercultural, interpersonal, rhetorical dimensions*. Lviv: PAIS (in Ukr.).

Kosmeda, T. Sobol, L. (2018). Modern Ukrainian linguography: terminological field. *Studia Ukrainica Posnaniensia, № 6,* 61–71 (in Ukr.).

Nomys, M. (1993). Ukrainian proverbs, sayings and so on. Kyiv: Lybid (in Ukr.).

Potebnya, A. (1989). Thought and language. *Word and myth*. Moscow: Pravda (in Rus.).

Uzhchenko, V. (1988). Birth and life of phraseology. Kyiv: Radianska shkola (in Ukr.).

Статтю отримано 05.05.2022

Tetyana Kosmeda

NEW SEMANTIC-PRAGMATIC LOAD OF LATIN LETTERS DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Scientific research is performed in the paradigm of the theory of linguistics, pragmalinguistics, discourse linguistics, lingua axiology and creative linguistics. The basic methodological position is the doctrine of the relationship between the content and form of expression of language units, especially sound-letters, and graphemes. It is shown that the letters of different alphabets can become the subject of respect, love, pride and other feelings, and, conversely, they can express contempt, hatred, shame and even aggression. In different linguistic cultures sound-letters can be filled with capacious semantic-pragmatic content, and the modelled meanings actualize axiologically opposite meanings. The originality of the semantic load of Latin letters actualized by Putin's ideology during the Russian-Ukrainian war (February-April 2022) and the process of verbalization of opposition to this ideology are considered. The letter Z, which has a complex history of symbolization that dates back to Nazi Germany as a prototype of the rune, which is the sign of the oldest German alphabet, acquires a special functional load. The modern interpretation of the letter symbols V and Z in

Russian and Ukrainian discourses is traced. A certain conflict of the semantic-pragmatic load of these letters in different linguistic cultures in accordance with actualized ideological extralinguistic factors has been revealed. They are used to model (a) a graphic language game, linguo-creative manipulations associated with (a) capitalization (at the beginning, inside or at the end of a word), (b) graphohybridization (mixing of Latin and Cyrillic letters), (c) conscious graphic deviations (violation of uppercase and lowercase letters) to update the relevant connotations. Several neologisms of the Ukrainian language in the structure of which there is the letter Z is given. It is shown that the letter Z becomes a negative poetic image in the Ukrainian literary text. It is stated that legislative processes are underway to identify the Z sign with Nazi and communist symbols and its ban.

Key words: grapheme, ideological extralinguistic factors, linguo-creative manipulations, language game, ambivalent semantic-pragmatic load.